

Dagens frågor

Expressen och terroristlagen

Alltsedan denna lag infördes har mycket kritik riktats mot den från vänsterextremistiskt håll. Annat var inte heller att vänta. Mera bekymmersam har då varit den ursinniga kampanj, som en så spridd tidning som Expressen drivit. Förmodligen tror sig tidningen därmed företräda klassiska liberala rättssäkerhetskrav.

Lagens giltighet förlängdes genom beslut i början av maj till ytterligare sex månader. Orsaken till denna korta termin är att regeringen har för avsikt att arbeta in åtminstone dess grundläggande regler i utlänningslagen och därmed göra dem permanent giltiga. Att den förkrossande riksdagsmajoriteten bakom lagens förlängda giltighet tillkommit under intryck av Baader—Meinhof-ligans ockupation av västtyska ambassaden är troligt. Ogärningen kastade ett blixtljus över behovet av skydd mot terrorister.

Så mycket mer häpnadsväckande är Expressens reaktion inför riksdagsbeslutet. Detta förklaras vara trist; och tidningen påstår att det finns förkrossande argument mot lagen. "Den är ineffektiv, det visade inte minst blodsdramat på den västtyska ambassaden. Den kränker viktiga rättsprinciper. Polisen får möjligheter till telefonavlyssning, brevkontroll och husundersökningar — utan att ens behöva påvisa grund för misstanke om brott."

Tidningens argument är lika svårbegripliga som vilseledande. Blodsdramat på ambassaden visade ju med all tänkbar åskådlighet att polisen behöver extraordinära rättsmedel till sitt förfogande i sin ytterligt svåra uppgift att bekämpa terrorligor. De högst beskedliga reglerna i terroristlagen om avvisande resp utvisning av notoriska terrorister är på intet sätt ett hot mot "det öppna samhället".

Inte heller inger det några betänkligheter att polisen har möjlighet att tillgripa extraordinära kontroll- och övervakningsmetoder gentemot sådana personer. Expressen påstår att polisen kan göra detta "utan att ens be-

höva påvisa grund för misstanke om brott".

Detta är vilseledande. Polisen har grund för misstanke om planerat brott från vederbörandes sida just genom att han eller hon uppförts på officiell lista över notoriska terrorister. Om utvisning inte sker beror det på att terroristen i så fall skulle skickas till ett land, där man kunde antagas göra processen kort med honom. Vi är i Sverige generösa i vårt sätt att tillämpa asylrätten. För att vi skall våga vara det behöver polisen sina extraordinära befogenheter just i dessa fall. Vad den övervakade beträffar kan han i det svenska rättssamhället känna sig lugn, så länge han inte förbereder eller begår brott. Han tages väl om hand med riklig socialhjälp.

Det norska arbetarpartiets nya ledning

Det norske arbeiderpartis riksstämma i april emotsågs med stort intresse. För första gången sedan andra världskriget fanns det två klara fraktioner, som konkurrerade om chefskapet efter Trygve Bratteli, som hade begärt att bli avlöst. Han ville dock förbli statsminister tills vidare.

De två ordförandekandidaterna var vice ordf Reulf Steen och den parlamentariske ledaren av partiet, Odvar Nordli. Det slutade med en kompromiss. Steen valdes till ny ordförande, men Nordli blev nämnd som kandidat till statsministerposten efter Bratteli.

Det var naturligtvis en underlig utgång. I grund och botten sade riksstämman, att den nye partiordföranden inte var väl lämpad som statsminister. Steens fraktion har också sagt ifrån, att kompromissen bör gälla i nuvarande politiska situation. Med andra ord: något längre fram kan Steen åberopa sig på en ordförandes alla privilegier, dvs också att vara partiets kandidat till statsminister.

Detta innebär att Bratteli snart avgår, om Nordli skall få någon chans att leda en regering. Därför sades det efter mötet att det var Bratteli som blev den egentlige förloraren. Indirekt begärdes att han skulle avgå så snart

som möjligt. Medan det tidigare antagits att han skulle vilja sitta regeringschef fram till stortingsvalet 1977, menar man nu att han kanske avgår redan i samband med kommunalvalet i höst.

Viktigare än dessa personliga förhållanden är den politiska betydelsen av riksstämmans beslut, för partiet och för landet. Det är ingen hemlighet att högsta ledningen i partiet, inklusive LO, önskade få Nordli som ordförande, därför att han representerar den pragmatiska och centrumorienterade kontinuiteten i partiet. Han står också för traditionell norsk utrikespolitik baserad på NATO. Hans fraktion önskade orientera Arbeiderpartiet mot ett samarbete med partierna i mitten.

Steen däremot stöddes av de kretsar, som ivrar för att partiet skall försöka återvinna sin majoritetsställning inom arbetarrörelsen, det vill säga samla alla röster till vänster om centrum, med undantag för kommunisternas. Detta skulle innebära, att partiet radikaliserar sin politik. Härmed kan Arbeiderpartiet under Steen komma att förlora centerröster. En av de många besvikna konservativa medlemmarna av partiet sade efter riksstämman, att "nu kommer Arbeiderpartiet och Høyre att konkurrera om att nå de 25 procenten". Då Arbeiderpartiet i dag har 33 % av väljarna och Høyre har 20, skulle följden av valet av Steen efter vederbörandes mening leda till en väljarövergång mot höger. Men det ligger väl närmre till hands att anta, att de som eventuellt lämnar partiet snarare orienterar sig mot ett mellanparti.

På borgerligt håll blev valet av Steen mottaget med blandade känslor. Medan man beklagade att Arbeiderpartiet nu tycktes föredra en mera vänsterorienterad kurs, konstaterade man samtidigt att valet av Steen skulle göra det lättare att åstadkomma ett borgerligt samarbete 1977. Ju mera vänsterbetonat Arbeiderpartiet är, dess viktigare blir det naturligtvis att hindra en socialistisk seger vid nästa val. Koalitionschanserna är nu bättre än tidigare.

Således uttalade den nye ordföranden i Kristelig Folkeparti, Kåre Kristiansen, att han trodde att såväl hans parti som det icke-socialistiska samarbetet skulle tjäna på Arbeiderpartiets val av ordf. Det återstår nu att se om detta är riktigt. Alla de borgerliga partierna är i princip inställda på ett nytt regeringssamarbete, men en stark fraktion inom Senterpartiet (agrarererna) går emot ett sådant.

Arbeiderpartiets riksstämma valde den kvinnliga miljöministern Gro Harlem Brundtland till vice ordförande — det beror väl på kvinnoåret. Det blev också skifte på generalsekreterarposten, ty Ronald Bye tillhörde den konservativa flygeln. Hans efterträdare, Ivar Leverås, kommer från LO. För första gången utsåg riksstämman inte ny redaktör för Arbeiderbladet. Det överläts på den nya centralstyrelsen. Bratteli hade erbjudit Steen denna post om han ville dra sig tillbaka till fördel för Nordli. Men Steen svarade att han ville vara ordförande eller ingenting alls.

Svenska Dagbladet — en förnyelse

Att vända upplageutvecklingen för en tidning, som sedan många år gått kräftgång, är ett erkänt svårt företag. Inte desto mindre håller Svenska Dagbladet på att lyckas härmed. Det är visserligen alltjämt för tidigt att ropa hej — ännu så länge står tidningen knappast stadigt på andra sidan bäcken. Men tendensen är så tydlig och tecknen så hoppningivande, att det finns alla skäl att tro att tidningen skall lyckas.

Svenska Dagbladet har under många år brottats med de problem som kännetecknar andratidningarna; dålig ekonomi till följd av svaga annonsintäkter, svårigheter att anställa och avlöna en tillräckligt stor stab av kvalificerade medarbetare och till följd härav ett innehåll som inte uthärdar konkurrensen från den bättre lottade förstetidningen. Under större delen av 1960-talet redigerades tidningen också så slentrianmässigt, att den höll på att

alldeles stelna i formerna. Även bland de allra trognaste läsarna började man tröttna på Svenska Dagbladet. Från ungt konservativt håll pågick under en tid en regelrätt kampanj mot vad som uppfattades som en idémässig och journalistisk förgubbning.

Ett särskilt allvarligt tecken var, att tillväxten av yngre prenumeranter utvecklade sig så negativt. Det visade sig att även ungdomar som vuxit upp med Svenska Dagbladet valde Dagens Nyheter när de blev vuxna och började hålla sig med en egen dagstidning. Delvis hade det nog politiska förklaringar (tidningen uppfattades som alltför konservativ), men främst visade det sig bero på att Svenska Dagbladet inte längre kunde fylla rollen som enda dagliga tidning — bara utgöra komplement till en annan, större dagstidning. Den som inte ville eller kunde kosta på sig mer än en prenumeration, valde Dagens Nyheter.

Det är detta som nu, av allt att döma, håller på att ändras. Under chefredaktören Gustaf von Platens effektiva ledning har saker och ting börjat hända. En kraftig satsning på nya områden, på unga duktiga journalister och på en mer allsidig täckning har på förvånansvärt kort tid gjort Svenska Dagbladet till en tidning för hela familjen — inte bara för far i huset. Den nya ledningen har lyckats med vad många andra gått bet på, att förnya och utveckla tidningen utan att fördenskull låta den ursprungliga karaktären gå förlorad.

Det är mera ett stärkande förnyingsbad än en metamorfos tidningen genomgått. Ingen har följaktligen anledning att beklaga sig.

God hjälp i detta arbete torde Svenska Dagbladet också kunna få genom den självdestruktiva verksamhet som pågår hos huvudkonkurrenten Dagens Nyheter. Tre chefredaktörer, ett tiotal tyckarsignaturer på den plats där andra tidningar trycker sina ledare, en anarkistiskt sinnad reporterstab och en stridbar kommunist som klubbordförande för typograferna, kan inte undgå att sätta sin prägel på tidningen. I längden kommer balansgången mellan oberoende, borgerlig liberalism och

kämpande vänstersocialism knappast att klaras. Dagens Nyheter kommer att bli en allmän vänstertidning, ett slags Aftonbladet på morgonen. Det finns ingenting som tyder på att de mer moderata krafterna kommer att klara kraftmätningen med extremisterna. Av olika skäl har också ägarna särskilt svårt att hävda sin mening i fallet Dagens Nyheter.

Denna utveckling gör det särskilt intressant att följa Svenska Dagbladets hårda satsningar på förnyelse. Tidningen får möjlighet att fylla ut det tomrum, som uppstått efter Dagens Nyheter's vänsterorientering, och har chansen att på sikt etablera sig som Stockholms enda vederhäftiga nyhetsorgan.

Daghem

Det finns bara en acceptabel metod för att lösa barn tillsynsproblemet — att bygga daghem åt alla barn. Det finns bara ett ställe där kvinnan anständigtvis hör hemma — ute i produktionen. Så resonerar dogmatiska socialdemokratiska riksdagsledamöter. Men ser ens en majoritet av deras egna väljare saken så ensidigt?

Alla är ense om behovet av fler daghem. För närvarande finns cirka 125 000 daghemplatser, men mer än en halv miljon barn i aktuell ålder. Daghemsvård är dyr. Varje plats kostar 18 000 kr att bygga. Av dessa pengar står staten för 40 procent, dvs 7 500 kr. Likaså drar varje daghemplats 18 000 kr per år i driftskostnad. Även här bidrar staten med 40 procent. Föräldrarnas avgifter täcker endast femton procent av driftskostnaderna — resten får kommunen tillskjuta. Till bilden hör också att daghemsavgiften är differentierad efter föräldrarnas inkomst.

Undersökningar och erfarenheter har visat att det är viktigt att barnen under sina första tre levnadsår har en god emotionell kontakt med någon av föräldrarna. Detta visar familjens betydelse för barnets utveckling, och om en av föräldrarna stannar hemma hos sitt barn åtminstone under de första åren, gör

hon eller han en samhällsinsats som inte får underskattas. Barnet bereds större möjligheter att bli en harmonisk människa, och det är tyvärr långt ifrån alla som får den chansen. Alla barn trivs inte heller med den kollektiva samvaron på daghem.

Mot den bakgrunden framstår den socialdemokratiska agitationen mot alla andra barntillsynsformer än daghem som djupt oroande. Socialminister Aspling och statsminister Palme är inne på tanken att ännu mer beskära den redan illa medfarna kommunala självstyrelsen. Gör inte kommunerna exakt som staten vill i fråga om utbyggnaden av barndaghem, kommer staten att ingripa lagstiftningsvägen. Det är verkligen inte så konstigt att de ekonomiskt hårt pressade kommunerna inför detta brutala maktspråk genmält, att skall staten bestämma även på det här området skall den också stå för kostnaderna.

Det vore olyckligt om diskussionen rörande den framtida barntillsynen skulle koncentreras till frågan huruvida staten eller kommunerna skall betala. För den enskilde medborgaren torde det vara skäligen likgiltigt. Han vet ändå av bister erfarenhet att det under alla omständigheter går ut över hans egen plånbok. Det väsentliga är i stället om man genom satsning på uteslutande barndaghem skall söka tvinga ut kvinnor på arbetsmarknaden, antingen de vill eller inte. En del män och kvinnor har kanske rent av både skaffat sig barn och anser det vara en förmån att själva få sköta om dem.

Det är angeläget att slå vakt om valfriheten i fråga om barnavården. Ett sätt är att medge avdrag på skatten för barntillsynskostnader. En annan möjlighet är statliga vårdnadsbidrag. Detta har även diskuterats på det kommunala planet. Man har föreslagit att ett bidrag på till en början 100 kr per månad skulle utgå till varje barn under tre år. I gengäld kunde avgifterna till barndaghemmen höjas i motsvarande mån. Därigenom uppnås större reell valfrihet för föräldrarna. Det kan tyckas som om 1 200 kr per år och barn är en

hög summa. Men den är obetydlig jämfört med de 18 000 kr per år som enbart driftskostnaderna för varje barndaghemsp plats uppgår till.

Det centrala bestämmandet, stöpningen av alla barn i en och samma form, likriktningen, kollektivismen — allt detta genomsyrar socialdemokraternas uppfattning om hur barn skall vårdas och fostras. Det är en politik som måste bekämpas, framför allt för barnens skull.

Statliga läkemedel

Socialminister Aspling uppehöll sig i årets första-maj-tal vid förslaget om ökad samhällskontroll över läkemedelsindustrin, som utlovats till årets SAP-kongress. Av pressreferaten att döma blir det inte fråga om något regelrätt förstatligande, vilket är vad motionärerna vid förra partikongressen efterlyste. Med en typisk socialdemokratisk formulering utlovas istället "initiativ från statens sida till en samordning av landets läkemedelsindustri i former som garanterar ett avgörande samhällsinflytande över svensk läkemedelsproduktion."

Framstötter om socialisering av läkemedelsindustrin brukar göras med jämna mellanrum. Att just läkemedelsindustrin så ofta hamnar högt på socialiseringsivrnarnas önskelista har förmodligen en trivial förklaring; det är lättare att argumentera för socialisering av just läkemedelsbranschen än andra branscher. Sjukvården är ju en samhällsangelägenhet — varför skall då privatkapitalister tjäna pengar på just läkemedelsbiten? Det läggs ner för mycket pengar på reklam för synonympreparat — ett eller två statliga huvudvärkspulver borde räcka! Konkurrensen mellan bolagen leder till att oprövade preparat lanseras alltför snabbt — med neurosedynkatastrofer som följd. Argumenten är många, och inte sällan känsllosamma. Slutsatsen blir dock inte hållbarare för det.

Den svenska läkemedelsindustrin består av

några få, relativt väl specialiserade företag med ett stort inslag av kvalificerad forskning och en framgångsrik export. Likväl utgörs ungefär hälften av all svensk läkemedelskonsumtion av importerade preparat. Det är bara ett uttryck för den långt drivna specialiseringen mellan olika, internationellt arbetande företag.

Om man bortser från den konsumentinriktade reklamen för fåtalet receptfria preparat (typ vitamin- och huvudvärkspulver) så är läkemedelsproduktion och försäljning helt reglerade av statsmakterna; distributionsledet är förstatligt, alla produkter underkastas ingående kontroll genom Socialstyrelsen, priserna sätts efter förhandlingar, där konsumenten/samhället i praktiken har monopolställning.

Bland socialdemokratiska anklagelser mot läkemedelsindustrin finner man också beskyllningen för "dubbelarbete", bestående i att flera företag påstås bedriva forskning på samma områden. Detta kan till viss del vara sant, men gäller inte läkemedelsindustrin i högre grad än andra branscher. Överhuvudtaget torde man aldrig kunna "samordna" bort eventuell överlappning på forskningssidan. Här gäller det en innovativ bransch och inte ett ämbetsverk.

Argumenten för en socialisering av — eller ens "ett avgörande samhällsinflytande över" — läkemedelsbranschen, är alltså sakligt sett klara. De ansvariga politikerna torde också vara medvetna om detta. Att göra mera radikala ingrepp i en industrigren som man redan har full kontroll över, både på produktkontrollsidan och prissidan, kan självfallet inte vara särskilt angeläget. Det är också bra att ha en pålitlig exportindustri grundad på avancerad forskning. Härtill kommer givetvis, att ett förstatligande av läkemedelsindustrin endast kan avse den i Sverige befintliga.

Ändå innebär dessa saksakal ingen garanti mot att vi till slut får en socialisering i alla fall. Den svenska socialdemokratin hyllar en princip som innebär, att beslut av en SAP-

kongress måste följas av den socialdemokratiska regeringen. Det är inte otänkbart att höstens partikongress fattar ett beslut som går längre än vad Aspling tänkt sig. Socialdemokratiska partikongresser är ofta ganska svårregisserade tillställningar. Om inte annat så kan regeringen bli tvungen att använda en socialisering av läkemedelsindustrin för att förhindra något värre, t ex ett förstatligande av affärsbankerna.

Starkare än så står inte regeringen i förhållande till de dogmatiska socialisterna inom de egna leden.

Att bära ansvar

Under denna vår har vi fått uppleva två strejker, skogsarbetarstrejken i Norrland och "sopstrejken" i Stockholm. Båda har varit vilda strejker och drivits fram av krafter, som fackförbunden inte kunnat kontrollera. Den förra har hotat att medföra katastrofala följder, den senare har varit mer irriterande än samhällsfarlig, men likväl olycksbådande. Det är nämligen uppenbart att det brister i LO:s förmåga att hålla tillbaka vänsterextremistiska krafter, som vill exploatera missförhållanden på arbetsmarknaden eller psykologiskt gynnsamma situationer bland små nyckelgrupper till att sätta samhället i gungning.

Alla får vi på det ena eller andra sättet betala för konflikter på arbetsmarknaden. Organisatorerna av de vilda strejkerna vet detta mycket väl. Avsikten är inte så mycket att träffa arbetsgivarna som att driva utpressning genom att tillfoga den oskyldiga allmänheten skada.

Detta faktum leder osökt tanken över till den förestående reformen av arbetsrätten, där det inte bara är fråga om att införa "löntagarmakt" i företagen inklusive möjlighet till politiska strejker under avtalstiden utan också att överföra motsvarande regler till den offentliga sektorns anställda.

Att detta över huvud taget kunnat föreslås på allvar är ett ytterligare belägg för hur långt

vi glidit in i ett korporativt system. Ty vad blir det kvar av möjligheterna för de politiskt valda förtroendemännen och det allmännas ansvariga tjänstemän att bära sitt ansvar för allmän välfärd och samhällsmaskineriets behöriga funktion, om det korporativa inflytandet skall kunna gå direkt in i den offentliga förvaltningen?

För att precisera denna förvaltnings uppgifter har vi utvecklat en offentlig rätt — en rättsordning, som ytterst är till för att skydda alla våra gemensamma intressen. Tack vare en lång tid av yttre fred och inre lagbunden samhällsutveckling har vi kunnat utveckla denna rättsordning till ett sinnrikt och utomordentligt komplicerat system för beslutfattande inom hierarkiskt ordnade kompetensområden. Att införa de illa utformade och till sina konsekvenser föga genomtänkta regler, som nu ifrågasätts för den privata arbetsmarknadens del även inom den offentliga sektorn, vore ungefär detsamma som att ge sig in med en hovtång i en armbandsklockas urverk.

En sak kan man med säkerhet säga om de föreslagna reglernas verkan inom de enskilda företagen, nämligen att de innebär en överhängande fara för fördröjning av företagets beslutsprocesser — och därmed risk för minskad effektivitet.

Motsvarande gäller naturligtvis för den offentliga sektorn. Men här tillkommer ytterligare en faktor: man kan inte kräva politiskt ansvar eller ämbetsmannaansvar av förtroendemän eller tjänstemän, som inte har möjlighet att självständigt besluta inom klart fastställda kompetensområden. Medinflytande för de anställda på olika nivåer och i en omfattning, som inte fördröjer livsviktiga beslutsprocesser är både rimligt och riktigt. Men man kan inte på bred front föra in ett organiserat korporativt inflytande i statens, landstingens och kommunernas förvaltningar. I så fall bryter man med både den politiska demokratin och den offentliga rättsordningen. Ty vilka skall då bära ansvaret och hur skall det utkrävas?

En kungamiddag

Omdömesgilla iakttagare torde vara överens om, att konung Carl Gustafs besök eller Eriksgator i olika landskap varit en framgång. Folk vill se sin kung, och uppslutningen kring honom är god. Själv genomför han sina resor med alltmera säker rutin. Alla gånger kan det inte vara lätt. Men det måste vara en hjälp, att människor i allmänhet inte bara är nyfikna utan direkt vänliga och glada åt att kungen kommer.

Undantag finns. Någon i Aftonbladet (s) påstod sig veta "genom tidningarna" att kungen besökte Skåne; det kan knappast ha varit genom den tidning han skrev i. Man skulle tro att både rikstidningar och TV, som når alla landsändar, skulle uppmärksamma kungens resor i Sverige, eftersom dessa i så hög grad intresserar människor av olika kategorier. Men så sker i minsta möjliga utsträckning. TV:s journalister är ju inte heller ute för att meddela nyheter utan för att sprida egna politiska åskådningar.

Men också enskilda personer kan visa sig ogina. I samband med kungens resa till Östergötland i maj reserverade sig landstingsrådet Hilding Färm, äldre och välkänd socialdemokrat, mot att landstinget skulle ens vara med om att bjuda kungen på middag. Det passerade inte opått. I en insändare i Norrköpings Tidningar förklarade han sig. Han var ovänlig av principiella skäl. Han satte sig emot varje engagemang: "De motverkar också den successiva avveckling av monarkin, vilken markeras i den senaste författningsreformen där kungen endast behåller vissa representativa uppgifter i mellanstatliga sammanhang."

Av sina egna skall man höra det. Hr Färm är inte vem som helst. Han sitter i socialdemokraternas partistyrelse. Där räknar man alltså inte med att Torekovöverenskommelsen om Sveriges statskick skall hållas. I grundlag fastslogs att Sverige skall vara en monarki. Hr Färm vill inte vara med om att i sitt eget län visa att denna grundlag gäller

och skall gälla. Han är därmed inte så långt borta från sin egen partiordförandes bekanta uttalande om det penndrag, som kunde ändra grundlagen.

Om hr Färm verkligen gick till folket, som han patetiskt åberopar i sin insändare, och inte bara till vissa vänsterkretsar, skulle han finna något annat. Den enda grundlagsändring som nu torde gå att aktualisera är den om kvinnlig tronföljd, och den kommer nog.

Lyckligtvis är den svenska monarkin inte avhängig av om ett landstingsråd, om än aldrig så partitroget och mäktigt, vägrar att vara med om en kungamiddag. Regeringen är åtminstone klokare. Den åt nyligen lunch hos kungen efter en kungakonselj, fastställd i lagen, och detta utan att vare sig konselj eller lunch hade något som helst att göra med "mellanfolkliga sammanhang".